

Liberalne wyzwania, red. Zbigniew D r o z d o w i c z, Poznań: Wydawnictwo Fundacji Humaniora 1998, s. 172.

Dynamizm współczesnego świata wyznaczony przez wzrastające możliwości techniki, komunikację informacji i wspólnotowe działanie wielkich społeczności ludzkich stawia współczesnemu człowiekowi wiele pytań. Są to pytania dotyczące sensu i trafności przemian, których autorem jest sam człowiek. Już pobieżna obserwacja życia pozwala zauważyć, że przemiany te dokonują się w wielu dziedzinach ludzkiego życia. W ogólnych przemianach charakterystycznych dla świata, w którym żyjemy, zauważa się również te, dotyczące życia społecznego.

Przemiany społeczne nie są jednorodne. Obok bowiem wielkich kampanii na rzecz pokoju ma miejsce niekończący się wyścig zbrojeń, obok troski o ludzkie życie – aborcja i eutanazja, obok dzieł miłosierdzia – pogoń za niesprawiedliwym zyskiem, obok kultury miłości – kultura śmierci. Życie społeczne przeżywa często swoistą schizofrenię, gdy z jednej strony zabiega o poszanowanie godności ludzkiej, z drugiej zaś odchodzi od powszechnie uznanych i respektowanych praw człowieka. Coraz częściej podkreśla się, że tworzenie życia społecznego nie może być pozostawione ślepeму czy wyrafinowanemu losowi, ale powinno być efektem rozumnego i odpowiedzialnego działania ludzkiego.

Odchodzenie od nieświadomości i przypadkowości w kierunku działań zamierzonych i przemyślanych opiera się na przekonaniu o możliwości czynnego uczestniczenia w kształtowaniu struktur życia społecznego, w których wyrazi się dynamizm ludzkiej natury i zrealizuje pragnienie człowieka do doskonalenia siebie oraz wzrastania w godności. Dlatego też życie społeczne oparte na integralnej koncepcji natury ludzkiej nie pozwoli zamknąć się w sztywnych ramach fizykalizmu, socjologizmu, materializmu czy też pozbawionego zasad liberalizmu. Personalizm życia społecznego podsuwa inny obraz społecznej rzeczywistości; jest to społeczeństwo realizujące określone zasady: godności ludzkiej, dobra wspólnego, pomocniczości i solidarności. Proces formowania stylu życia społecznego na miarę godności ludzkiej natury jest niekiedy bardzo trudny i narażony na dotkliwe błędy. Zawsze pozostaje otwarte pytanie: jak zagwarantować wszystkim członkom życia społecznego poszanowanie ich godności i praw.

W nurt poszukiwań optymalnych struktur społecznego życia włącza się książka *Liberalne wyzwania* – praca zbiorowa naukowców Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu pod redakcją Zbigniewa Drozdowicza. Stanowi swoistą próbę zwrócenia uwagi na propozycje rodzące się w łonie szeroko rozumianego liberalizmu. Wyzwania, które zrodziły się na gruncie liberalnym, powinny być, z racji swej popularności i społecznego zainteresowania, dokładnie poznane i rozważone. Fachowej prezentacji wyzwań płynących z tego kręgu myślowego w kierunku jednostek i społeczności dokonano w omawianej pozycji książkowej.

W pierwszej jej części „Liberalizm wyzwaniem ideowym”, autorstwa Zbigniewa Drozdowicza, filozofa i religioznawcy, mającej charakter w znacznej mierze historyczno-porządkujący, zestawione zostały między innymi idee liberalizmu oraz pokazani zostali oponenti liberalnej ideologii. Mimo że jedno i drugie zestawienie dalekie jest od kompletności, pozwala ono na sformułowanie ogólnej tezy, że w gruncie rzeczy nigdy nie było jednego liberalizmu – były natomiast różne jego ideowe formy, przy czym zróżnicowanie to było tak daleko idące, że pojawiały się dosyć istotnie

różniące się jego odmiany. Wynika stąd, że mówienie o jakimś liberalizmie, np. zachodnim, jest na tyle ogólnikowe, że nie wiadomo, o jaki liberalizm chodzi.

Grzegorz Dziamski, teoretyk i historyk sztuki, autor drugiego szkicu zatytułowanego „Liberalizm kulturowy wobec liberalizmu gospodarczego”, odwołuje się głównie do liberalnych sporów z lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych obecnego stulecia. Przywołuje tutaj zarówno poglądy czołowych liberalnych ideologów, jak i polityków, pokazując, że niejednokrotnie popularność głoszonych przez nich idei miała swoje źródła z jednej strony w „sprytnym żonglowaniu pojęciami”, z drugiej natomiast w ujawnionych przez oponentów słabościach. Sporo miejsca w tym eseju zajmują „sprawy polskie”, w tym próba odpowiedzi na często powracające pytanie: co może pojawić się po komunizmie? Autor wykorzystując swoją dobrą znajomość świata kultury, zwłaszcza sztuki pokazuje, że niejednen z artystów ze Środkowej i Wschodniej Europy żył i w jakiejś mierze żyje nadal mitem wolnego rynku, biorąc swoje ideologiczne złudzenia za samą rzeczywistość.

„Sprawom polskim” w znacznej mierze poświęcony jest również trzeci szkic „Wokół przyspieszonej liberalizacji...” Jego autor, Zdzisław Puślecki, ekonomista i politolog, znawca spraw europejskiego rynku gospodarczego, pokazuje skutki liberalizacji przede wszystkim w sferze obrotów handlowych polski z zagranicą. Stanowiło je z jednej strony szybkie nasycenie polskiego rynku towarami deficytowymi, z drugiej natomiast powstanie zagrożenia dla miejscowych producentów (aż do możliwości wyeliminowania ich z rynku). Sferą szczególnie zagrożoną ze strony takiej przyspieszonej liberalizacji jest polskie rolnictwo. Stąd też Autor proponuje, aby zwłaszcza w tej mierze zachować pewną równowagę między liberalizmem a protekcjonizmem. W szkicu tym Czytelnik znajdzie szereg konkretnych przykładów, pokazujących na czym owa równowaga miałaby polegać.

Ostatni ze szkiców „Liberalizm w edukacji amerykańskiej” jest w całości poświęcony „sprawom amerykańskim”, a ściślej amerykańskiej edukacji. Jego autor, Zbyszko Melosik, socjolog i pedagog, dobrze znający zarówno bogatą literaturę na ten temat, jak i tamtejsze realia, prezentuje toczącą się tam debatę nad stanem oświaty, w której ścierają się trzy zasadnicze opcje, tj. konserwatywna, liberalna i radykalna. W prezentacji tej stara się być w miarę bezstronnym sprawozdawcą, pozostawiając Czytelnikowi kwestię ocen. Widać jednak wyraźnie, że opcja liberalna cieszy się w Stanach Zjednoczonych większym uznaniem niż inne.

Lektura książki *Liberalne wyzwania* dostarcza Czytelnikowi rzetelnych informacji związanych z tendencjami liberalnymi, postrzeganymi w kontekście dyskusji o polski kształt życia społecznego. Z pewnością daje szersze spojrzenie na całokształt przemian społecznych, w których rozwiązania oparte na liberalnych przesłankach znajdują częste zastosowanie, niestety przynoszące zbyt często błędne skutki. Rozsądne podjęcie wyzwań liberalnych, odpowiednia reakcja w płaszczyźnie prywatnego czy społecznego życia umożliwią przejęcie tego, co w ramach liberalizmu przejąć można.

Zainteresowanym tą tematyką przypomnieć należy, że liberalizm jest nurtem zróżnicowanym w wielu aspektach. Inny jest liberalizm ekonomiczny, inny społeczno-polityczny, inny też liberalizm filozoficzno-ideologiczny.

Podstawowe elementy liberalizmu ekonomicznego to: własność prywatna, wolny rynek, afirmacja inicjatywy, przedsiębiorczość i odpowiedzialność. Tak rozumiany liberalizm znajduje w zasadzie aprobatę katolicyzmu, który jednak przy rozwiązywaniu

problemów ekonomicznych domaga się uwzględnienia dobra wspólnego ludzi i społecznych funkcji prawa własności.

Powszechnie przyjęte też są instytucje i struktury społeczno-polityczne zainicjowane przez liberalizm społeczno-polityczny: trójpodział władzy, demokracja parlamentarna, pluralizm partii politycznych i obecność opozycji parlamentarnej, ochrona praw człowieka.

Natomiast liberalizm filozoficzno-ideologiczny jest krytycznie oceniany przez Kościół, gdyż charakteryzuje go: ekstremalny egocentryczny indywidualizm, marginalizacja idei dobra wspólnego, relatywizm etyczny, oddzielenie prawa od etyki, naturalistyczna interpretacja religii i postulat jej „uprywatnienia”, ideowy indyferentyzm, jednostronne rozumienie pluralizmu i tolerancji, a przede wszystkim absolutyzacja wolności indywidualnej.

Ks. Ireneusz Stolarczyk

